

Ece Berfin Ergezer¹
Araştırmacı

KURULUŞUNUN 75. YILINDA TÜRKİYE - NATO İLİŞKİLERİ

Bu yıl 9-11 Temmuz tarihlerinde Washington'da düzenlenen NATO Zirvesi, aynı zamanda birliğin kuruluşunun 75. yıldönümünde gerçekleşti. NATO'nun 2022 Madrid Zirvesinde kabul ettiği Stratejik Konseptte ana tehdit unsurları olarak vurguladığı Rusya, terörle mücadele ve fırsat ve sına olarak gördüğü Çin ile ilişkiler, zirvenin ana başlıklarını oluşturdu.

Değişen küresel konjonktür ve parametrelerle beraber şiddetini artıran Rusya-Ukrayna Savaşı, Ukrayna'ya sağlanan yardımlar ve Ukrayna'nın olası NATO üyeliği, 7 Ekim 2023'ten beri devam eden İsrail-Filistin çatışması ve Orta Doğu'da artan tansiyon ile ABD-Çin rekabetiyle dikkatleri üzerine çeken Hint Pasifik Bölgesi de tartışılan konular arasında yer aldı.

Ukrayna'nın olası üyeliğiyle ilgili ABD ve Avrupa içinde farklı görüşler mevcut. Washington Anlaşması'nın 5. Maddesi, yani "bir müttefike yönelen saldırının, tüm müttefiklere yapılmış sayılacağını" belirten madde sebebiyle, hali hazırda Rusya ile savaş halinde olan bir ülkeyi birliğe almanın kolay olmadığı, görüş farklılıklarının temelini oluşturuyor.

Çin ile ilişkileri fırsat ve sına olarak değerlendiren NATO, bir yandan devam eden stratejik rekabet, Çin'in Asya-Pasifik'te uyguladığı zorlayıcı politikalar ve "Küresel Güney" in yükselişi bağlamında Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya ile Asya Pasifik'teki ortaklıklarını artırırken diğer yandan pandemi, afetler ve iklim krizi gibi küresel konularda angajman yoluyla iş birliğini artırma ve riskleri azaltma stratejisini uygulamaya devam edecekmiş gibi görünüyor.

Zirve Sonuç Bildirgesi

Bildiride NATO'nun üç temel görevi olan caydırıcılık ve savunma, kriz önleme ve yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenliği yerine getirmek için 360 derecelik bir yaklaşıma dayalı kolektif savunmanın devam edeceği vurgulandı.

¹ <https://www.tepav.org.tr/ekibimiz/s/1471/Ece+Berfin+Ergezer+>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin, Avrupa-Atlantik bölgesinde barış ve istikrarı bozduğu ve küresel güvenliğe karşı tehlike oluşturduğu yinelenmiş, Rusya'nın Müttefiklerin güvenliğine yönelik en önemli ve doğrudan tehdit olmaya devam ettiği belirtilmiştir.

Bildiride yer alan diğer dikkat çekici maddeler ise şu şekilde:

- *Tüm ülkeleri Rusya'nın saldırganlığına herhangi bir şekilde destek vermemeye çağırıyoruz. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşını kolaylaştıran ve böylece uzatan herkesi kınıyoruz.*
- *Ukrayna'nın Rus saldırganlığını yenebilecek bir güç oluşturmasını desteklemek üzere askeri teçhizat, yardım ve eğitim sağlanması için Ukrayna için Uzun Vadeli Güvenlik Yardımı Taahhüdü² ilan edildi. Bu amaçla, önümüzdeki yıl içerisinde asgari 40 milyar Avro tutarında bir temel finansman sağlamayı ve Ukrayna'nın ihtiyaçlarını, ilgili ulusal bütçe prosedürlerimizi ve Müttefiklerin Ukrayna ile imzaladıkları ikili güvenlik anlaşmalarını dikkate alarak Ukrayna'ya sürdürülebilir düzeyde güvenlik yardımı sağlamayı amaçlıyoruz.*
- *Ukrayna'nın kendi güvenlik düzenlemelerini seçme ve dış müdahalelerden uzak bir şekilde kendi geleceğine karar verme hakkını tamamen destekliyoruz. Ukrayna'nın geleceği NATO'dadır. Ukrayna bu hayati çalışmayı sürdürürken NATO üyeliği de dahil olmak üzere tam Avrupa-Atlantik entegrasyonuna giden geri dönülmez yolda onu desteklemeye devam edeceğiz.*
- *Afrika ve Orta Doğu'daki çatışma, kırılganlık ve istikrarsızlık bizim ve ortaklarımızın güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Bu eğilimler, diğerlerinin yanı sıra, zorla yerinden edilmeye katkıda bulunmakta, insan kaçakçılığını ve düzensiz göçü körüklemektedir.*
- *İran'ın istikrarsızlaştırıcı eylemleri Avrupa-Atlantik güvenliğini etkilemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) emelleri ve zorlayıcı politikaları çıkarlarımıza, güvenliğimize ve değerlerimize meydan okumaya devam etmektedir. Rusya ve ÇHC arasında derinleşen stratejik ortaklık ve kurallara dayalı uluslararası düzenin altını oymaya ve yeniden şekillendirmeye yönelik karşılıklı olarak birbirlerini güçlendiren girişimleri derin endişe kaynağıdır.*
- *Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (KDHC) ve İran, Rusya'ya mühimmat ve mürettebatsız hava araçları (İHA) gibi doğrudan askeri destek sağlayarak Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırganlık savaşını körüklemektedir.*
- *ÇHC, sözde "sınır tanımayan" ortaklığı ve Rusya'nın savunma sanayi üssüne verdiği büyük ölçekli destekle Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşın belirleyici bir destekçisi haline gelmiştir.*

²https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm?utm_source=multi&utm_medium=smc&utm_campaign=100724%26summit%26washington#pledge

- *Terörizm, tüm biçimleri ve tezahürleriyle, vatandaşlarımızın güvenliğine ve uluslararası barış ve refaha yönelik en doğrudan asimetrik tehdittir. Karşı karşıya olduğumuz tehditler küreseldir ve birbiriyle bağlantılıdır.*
- *NATO'nun mevcut ve gelecekteki tehditleri karşılamak ve yeni teknolojilerin denenmesi ve daha hızlı benimsenmesi ve dijital dönüşüm de dahil olmak üzere teknolojik üstünlüğümüzü korumak için dönüşümünü hızlandırdık.*
- *İklim değişikliği ile ilgili hususları tüm temel görevlerimize entegre etmeye devam edeceğiz ve enerji güvenliği çabalarımızı artıracacağız.*

Türkiye'nin NATO Serüveni

NATO Kurucu Anlaşması olarak da bilinen Washington Anlaşması, 1949 yılında 12 üye ülke ile imzalandı. Birlik bugün ise 32 üyeli bir güvenlik şemsiyesi olarak 75. yılını dolduruyor.

Türkiye, NATO'ya ilk kez 1950 yılında başvurdu ancak kabul edilmedi. 14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ve Kore Savaşı'nın başlaması, Türkiye'ye NATO üyeliği için yeni bir fırsat sundu. Adnan Menderes ve Celal Bayar liderliğindeki hükümet, Kore'ye 4 bin 500 kişilik Türk birliği gönderdi ve 1 Ağustos 1950'de NATO'ya ikinci kez başvuru yapıldı, fakat yine reddedildi.

İlk iki başvuru ittifak içindeki stratejik öncelikler, iç dinamikler, siyasi ve askeri endişeler sebebiyle geri çevrilse de 1951'den itibaren ABD, Türkiye'nin ittifakın güvenliği için tam üye olmasını desteklemeye başladı. Nihayetinde, artan Sovyet tehdidi ve NATO'nun güneydoğu kanadının güvenliğinin tehlikede olması, Türkiye'nin Sovyetlerle en uzun sınıra sahip olması, Türk ordusunun Kore'de gösterdiği başarı ve NATO'nun benimsediği genişleme stratejisi ile Türkiye (Yunanistan'la), NATO'ya 18 Şubat 1952'de resmen üye oldu.

Üye olduğu günden beri Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova'da NATO'nun barışı sağlama ve koruma misyonlarına asker gönderdi, 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan'da NATO'nun ISAF (International Security Assistance Force) misyonuna uzun süre katkıda bulundu ve TBMM eski Başkanı ve Dışişleri eski Bakanlarından Sayın Hikmet Çetin, NATO Genel Sekreteri tarafından Afganistan Kıdemli Sivil Temsilcisi olarak atandı. Türkiye bunlara ilaveten, Irak'ta doğrudan operasyonlara katılmamış olsa da NATO'nun eğitim misyonlarına ve Libya'da NATO operasyonlarına katkı sağladı.

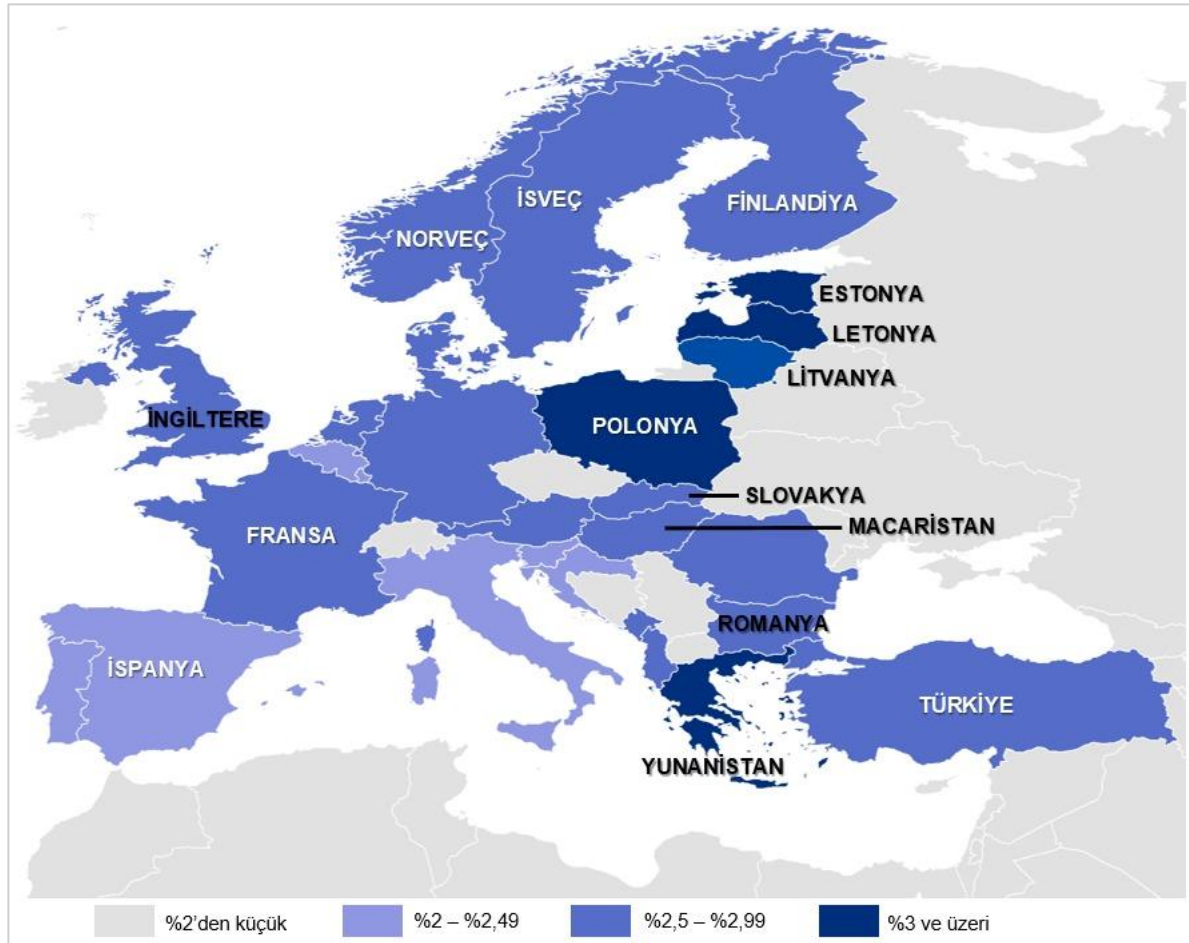
Günümüz Türkiye-NATO İlişkileri

Türkiye, NATO'nun en büyük ordularından birine sahip olup, ittifakın güneydoğu kanadında stratejik bir noktada bulunurken coğrafi konumu itibarıyla de Karadeniz, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki güvenlik dinamiklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, NATO'nun müttefik ülkelerin savunma harcamalarıyla ilgili yayınladığı 2024 öngörü raporuna göre, Türkiye askeri harcamalar için bu yıl tahmini olarak 22.776 milyar dolar ayıracak. Bu rakam, Türkiye'nin Gayri Safi Milli Hasılasının %2.09'una tekabül ederek NATO'nun 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra düzenlenen Galler Zirvesi'nde belirlendiği %2'lik hedefi yakalıyor (Görsel 1).

Türkiye'nin NATO içindeki yeri zaman zaman, özellikle Rus S-400 füze savunma sistemlerinin alınması ve devamında Türkiye'ye uygulanmaya devam eden yaptırımlarla, sorgulansa da Rusya-Ukrayna savaşı ile ittifak içindeki önemi bir kez daha kendini gösterdi. Türkiye, Ukrayna ve Rusya ile arasına koyduğu eşit mesafeyle kolaylaştırıcı rolü üstlenmiş ve küresel gıda krizini hafifletmek adına Birleşmiş Milletler'le birlikte tahıl koridoru anlaşmasının hayata geçirilmesine vesile olmuştur.

Türkiye'nin perspektifinden bakıldığında da, NATO'nun Stratejik Konseptinde ana tehdit unsurlarından birinin terör olmasına ve Türkiye'nin ittifak içerisinde terörden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmesine rağmen Türkiye bu konuda müttefiklerinden beklediği desteği göremediğini sıklıkla dile getirmektedir.

Görsel 1. NATO'nun Avrupa'daki ülkelerin 2024 savunma harcamalarının GSMH'ye tahmini oranı, %

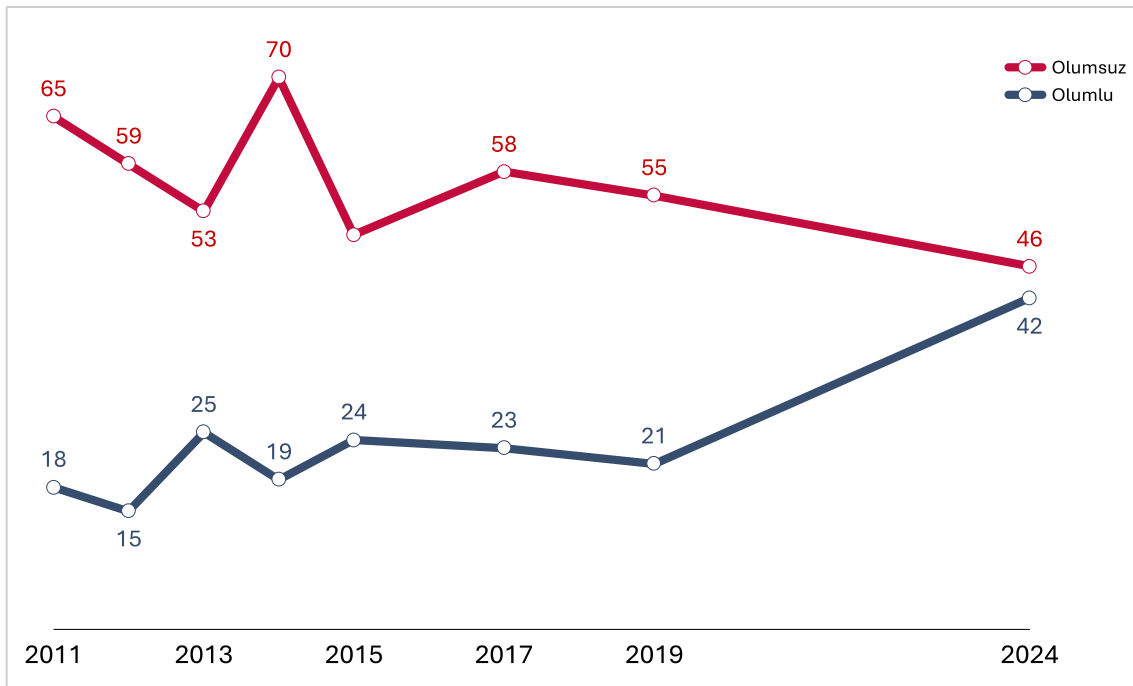
Kaynak: NATO, TEPAV Görselleştirmeleri

Türkiye’de NATO Algısı

Her ne kadar NATO’nun son yıllarda ülkemizdeki algısının olumsuz yönde evrildiği düşünülse de, Pew Research Center’in yaptığı “NATO Seen Favorably in Member States; Confidence in Zelenskyy Down in Europe, U.S.” başlıklı araştırma³ bunun aksini göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, NATO’ya karşı olumlu görüşe sahip Türklerin oranı 2019’dan bu yana neredeyse iki katına çıkmıştır. 2019’da olumlu yanıtların oranı %21 iken, bugün bu oran %42’ye çıktı. Araştırmaya göre, cevap verenlerin %61’i Türkiye’nin güvenliği için NATO üyeliğini önemli bulmakta. Yine de, diğer ülkelerle kıyaslandığında NATO’ya karşı olumlu görüş daha aşağılarda kalmakta (Grafik 1).

Grafik 1. NATO hakkında olumlu/olumsuz fikre sahip olan Türk yetişkinlerin oranı, %

Kaynak: Pew Research Center - Spring 2024 Global Attitudes Survey. “NATO Seen Favorably in Member States; Confidence in Zelenskyy Down in Europe, U.S.”, TEPAV görselleştirmeleri.

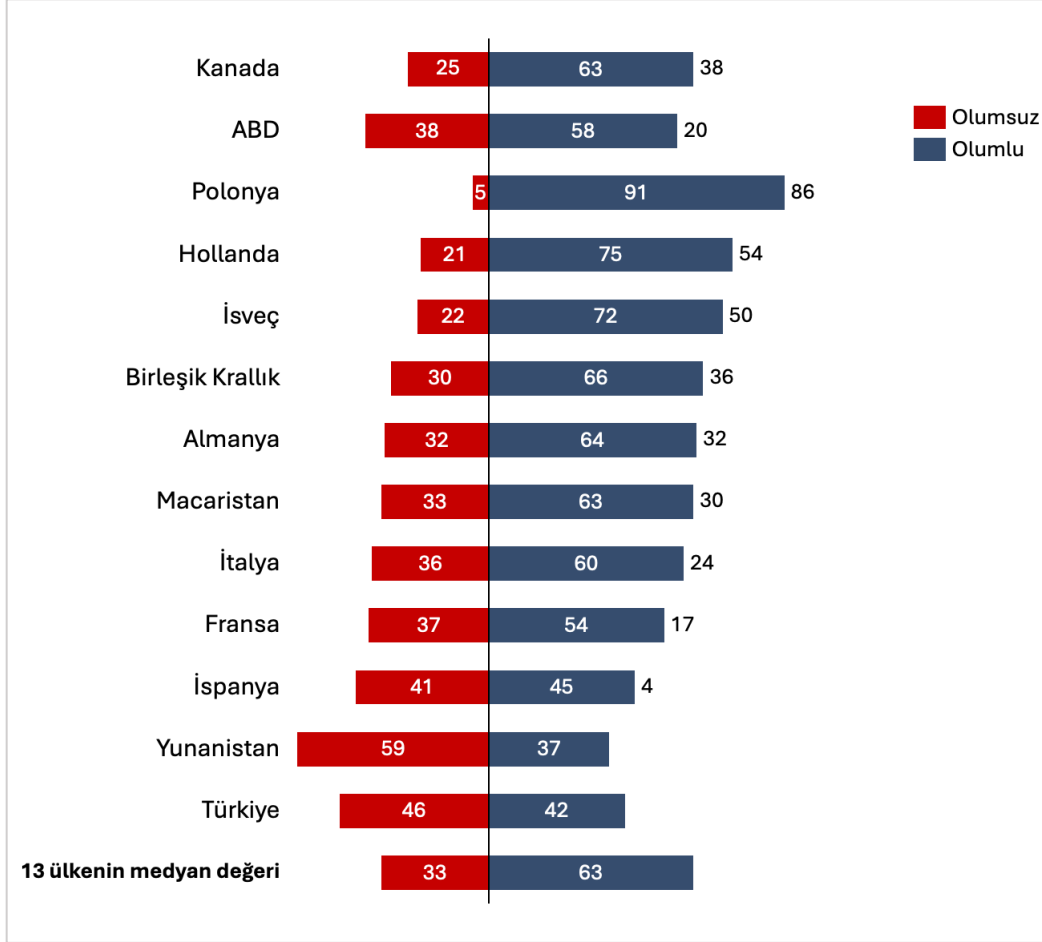
Ankete katılan ülkelerin ortanca değer olarak %63’ü NATO hakkında olumlu görüşe sahipken üçte biri birliğe olumsuz baktığını söylemiştir. Bu üye ülkelerin çoğunda, çoğunluk ittifaka olumlu yaklaşmaktadır ancak ülkelere göre büyük farklılıklar görülmekte. En uç örnekler olarak NATO’ya olumlu bakan yetişkinlerin oranı Polonya’da %91 iken Yunanistan’da %37 çıkmıştır (Grafik 2).

%91 oranla NATO hakkında en fazla olumlu görüş beyan eden ülke Polonya. Rusya-Ukrayna Savaşı ve Polonya’nın komşuları dikkate alındığında bu oran şaşırtıcı gelmemekte.

³ <https://www.pewresearch.org/global/2024/07/02/nato-seen-favorably-in-member-states-confidence-in-zelenskyy-down-in-europe-us/#:~:text=Country%20spotlight%3A%20Turkey,-Favorable%20views%20of&text=However%2C%20the%20share%20of%20Turks,have%20no%20opinion%20of%20it>

Yine aynı şekilde Rusya-Ukrayna Savaşı, Orta Doğu'da devam eden çatışma ortamı ve genel anlamda jeostratejik çekişmelerin kapsamının genişlemesi, Türkiye'de de geçen yıllara oranla NATO'ya karşı olumlu görüşlerin artmasının altındaki sebepler olarak değerlendirilebilir.

Grafik 2. NATO hakkında olumlu/olumsuz görüşe sahip olanlar, %

Kaynak: Pew Research Center - Spring 2024 Global Attitudes Survey. "NATO Seen Favorably in Member States; Confidence in Zelensky Down in Europe, U.S.", TEPAV görselleştirmeleri.

Sonuç olarak, NATO bizim için hala önemli ve vazgeçilmez bir ittifak. Konvansiyonel savaşların yanı sıra artık yapay zeka, siber saldırılar, pandemi ve iklim göçleri de birer tehdit unsuru olmaya başladı. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Türkiye'nin de ittifak içerisinde önümüzdeki dönemde daha da önemli bir rol oynayabileceği söylenebilir. 2026 yılında ülkemizde gerçekleşeceği belirlenen NATO Zirvesi ile Türkiye ittifak içindeki rolününün altını bir kez daha çizme fırsatını yakalayacaktır.